

Гера В.
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету*

*Науковий керівник:
к.ю.н., доцент
кафедри міжнародного права та
міграційної політики ЗУНУ
Марценко Н.С.*

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ПРАВАМ ЛЮДИНИ РІШЕННЯМ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ, ЯКЕ ЗГЕНЕРОВАНЕ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Відповідно до цивільного права України інститут відповідальності є одним із способів впливу на учасників цивільних правовідносин, що визначається межами дозволеної та необхідної поведінки. Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 14 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) належна правомірна поведінка учасників цивільних правовідносин забезпечується засобами заохочення, а також заходами відповідальності, що встановлюється договором або актами цивільного законодавства [1]. Через можливості настання негативних наслідків після використання штучного інтелекту (далі – ШІ) й розробляються стандарти надійності ШІ та широко обговорюється питання відповідальності за дії ШІ. Це питання зараз вважається як ніколи актуальним для того щоб забезпечити стабільність у цивільних правовідносинах, в яких важливе місце посідає ШІ.

Згідно з українським та європейським законодавством відповідальність за шкоду покладається на суб'єкта цивільного права. А тому ШІ, який не вважається суб'єктом, може нести відповідальність лише у тому випадку, якщо законодавство надасть йому правовий статус суб'єкта права. У зв'язку із цим, за шкоду, завдану ШІ, нестимуть відповідальність фізичні чи юридичні особи (як до прикладу у випадках з психічно хворими, неповнолітніми особами, чи з домашніми улюбленцями) [2]. Крім того, у сучасному законодавстві більшості держав світу немає підстав, щоб надати правосуб'єктність ШІ.

Тому слід задуматися, які правила відповідальності застосовуватимуться у випадку заподіяння шкоди діями ШІ, хто нестиме відповідальність на наслідки таких дій і чи можуть відповідати положення ЦК України особливостям тієї шкоди, яку своїми діями заподіяв ШІ.

Питання відшкодування шкоди, що була завдана правам людини рішеннями юридичної особи, які згенеровані ШІ, є досить складним та потребує детального розгляду. Загалом у випадку коли підприємство встановлює факт спричинення ним негативного впливу на права людини

або сприяння з його боку такому впливу, таке підприємство повинно забезпечити відшкодування або співпрацювати з метою його забезпечення за допомогою правових процедур [3]. Відповідальність за завдану шкоду може включати компенсацію фізичної, моральної, матеріальної шкоди та інші види компенсації. При виникненні шкоди, юридична особа повинна взяти активну участь у процесі захисту таких порушених прав.

За будь-яких обставин юридичні особи повинні: діяти згідно встановленого закону, визнавати та поважати права людини, які визнані у всьому світі; шукати можливості щодо дотримання визнаних міжнародних принципів захисту прав людини, при конфліктних ситуаціях; розуміти увесь можливий ризик при нехтування правами людини [4]. Незважаючи на те, де розташоване підприємство усі вони несуть однакову відповідальність за порушення прав людини. Навіть якщо законодавство держави суперечить міжнародному, усі підприємства повинні дотримуватися принципів визнаних на міжнародному рівні.

Слід визнати, що відшкодування шкоди, що завдана правам людини рішеннями юридичної особи, які згенеровані ШІ, вважається відносно новим явищем для усїєї міжнародної правової системи. Щодо цього питання існують різні думки та підходи. З одного боку, можна вважати, що рішення, згенеровані ШІ, не є результатом свідомої людської діяльності і суб'єкти права не можуть бути відповідальні за їх дії. Проте, з іншого боку, рішення ШІ можуть мати значний вплив на життя людей, тому важливо забезпечити права та свободи людей у процесі їх створення та використання. Тому, у випадку, якщо рішення, згенеровані ШІ, завдали шкоди правам людини, то можуть бути застосовані різні підходи до відшкодування цієї шкоди, включаючи позови до юридичних осіб, що використовують ШІ, а також вимоги до розробників ШІ щодо відповідальності за завдану шкоду. У цьому контексті, важливо дотримуватися принципу правової відповідальності та забезпечити захист прав та свобод людини у процесі розробки та використання ШІ [5].

Зараз існує декілька правових підходів до цього питання. Першим можна вважати, коли юридична особа, що використовує ШІ, несе відповідальність за наслідки використання цієї технології у своїй діяльності. У цій ситуації юридична особа може бути зобов'язана відшкодувати шкоду, завдану правам людини. Іншим підходом можна вважати визнання самого ШІ винним та піддати його відповідальності за наслідки своїх дій. В цьому випадку, якщо ШІ призвів до порушення прав людини, його розробник може бути зобов'язаний відшкодувати шкоду [6].

Незалежно від підходу, який буде використаний, важливим є встановити правила і вимоги щодо використання ШІ в юридичній практиці, щоб забезпечити його безпеку та відповідність законодавству про захист прав людини.

При розгляді питання відшкодування шкоди, завданої правам людини рішеннями юридичної особи, які згенеровані ШІ, потрібно

враховувати декілька важливих аспектів. По-перше, необхідно встановити відповідальність за створення та використання ШІ. Якщо юридична особа створила ШІ та використовує його в своїй діяльності, то вона повинна нести відповідальність за наслідки його дій. Якщо ж ШІ був створений третьою стороною, то варто чітко регламентувати відповідальність розробника або власника програмного забезпечення. По-друге, необхідно встановити критерії для визначення шкоди, завданої правам людини. В цьому випадку, можна використовувати критерії, встановлені законодавством про захист прав людини, такі як порушення прав на приватність, рівність, свободу висловлювання та інші. По-третє, необхідно визначити, які заходи можуть бути вжиті для відшкодування шкоди. Зокрема, можна вимагати від юридичної особи компенсації матеріальної шкоди, яку зазнала постраждала сторона, а також моральної шкоди, пов'язаної з порушенням її прав.

Загалом, питання відшкодування шкоди, завданої правам людини рішеннями юридичної особи, які згенеровані ШІ, є складним та потребує детального аналізу та розробки спеціальних правових механізмів для захисту прав людини в цьому контексті. З одного боку, ШІ може допомогти покращити роботу юридичної особи, зменшити кількість помилок при виконанні важливих завдань і забезпечити більш ефективну роботу. З іншого боку, ШІ може бути використаний неправомірно та порушувати права людини.

У більшості країн наразі відсутня правова база, що регулює використання ШІ в правових процесах, що може призвести до виникнення ризиків для прав людини. У цьому контексті важливим є визнання принципу "людина в центрі ШІ", за яким дані технології повинні застосовуватися з метою покращення якості життя людей та дотримання їх прав [6].

Один з можливих підходів до вирішення питання відшкодування шкоди, завданої правам людини рішеннями юридичної особи, що згенеровані ШІ, полягає в відповідальності юридичних осіб за дії ШІ, а не самого ШІ. Це означає, що юридична особа, яка використовує ШІ, повинна нести відповідальність за його дії. Таким чином, якщо юридична особа приймає рішення через використання ШІ, і воно порушує права людини, така юридична особа повинна відшкодувати шкоду, яку вона завдала. Для вирішення цього питання можна встановити спеціальні норми, які будуть передбачати введення страховки на випадок завдання шкоди правам людини внаслідок дій ШІ. Це може стати способом забезпечення відшкодування збитків, а також стимулювати юридичні особи до розумного використання ШІ з метою захисту прав людини [4].

Слід підтримати ідею про необхідність створення окремого незалежного ШІ, який не матиме впливу на виконання рішень ШІ, а лише перевірятиме рішення ШІ на відповідність процесуальним нормам, відсутність дискримінації по будь-яких ознаках та контролю по збереженню особистих даних. Це може бути представлено за зразком

розподілу влади у державі на три гілки - законодавчу, виконавчу та судову. Тому, використання ШІ в правових процесах діяльності юридичної особи повинно бути здійснюватись з урахуванням різних аспектів, пов'язаних з захистом прав людини. Для цього необхідно створити відповідні норми та механізми контролю, які забезпечать баланс між ефективністю технології та захистом прав людини в діяльності юридичної особи [7].

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Марценко Н. Цивільно-правова відповідальність за шкоду, спричинену штучним інтелектом. № 12 (2022): Наукові записки. Серія : Право. С. 34-39. <https://pravo.cuspu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/105/89>
3. Керівні принципи щодо бізнесу і прав людини: Реалізація Рамкової програми Організації Об'єднаних Націй «Захист, повага і засоби захисту» / Переклад: Катерина Буряковська, Юлія Разметаєва, Олена Уварова, Дмитро Філіпський. За заг. ред. Олени Уварової. Харків: Право, 2018. 80 с. URL: <https://legalforum.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/kerivni-principi-oon.pdf> ст 23 с. 41
4. Martsenko, N. (2021). Influence of artificial intelligence on the legal system. *Studia Prawnoustrojowe*, (54). <https://doi.org/10.31648/sp.7101>
5. Турута О. В Штучний інтелект крізь призму фундаментальних прав людини Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право № 71 (2022)
6. Martsenko, N. (2022). Artificial intelligence and human rights: a scientific review of impacts and interactions. *Studia Prawnoustrojowe*, (58). <https://doi.org/10.31648/sp.8245>
7. DRAKOKHRUST, Tatiana. The role of information and legal technologies in detecting and counteracting illegal migration in EU. In: *Legea și Viața*, 2019, nr. 6/2(330), pp. 23-27. ISSN 2587-4365